Arkeologisk schaktningsövervakning

STRÅTENBO 12:1

vid schaktning för bergvärmeledning genom fornlämning
Aspeboda 25:1 i Falu kommun, Dalarnas län
2016

Dalarnas museum

Arkivrapport dnr 198/16

David Fahlberg

© Lantmäteriet i2014/00618

Dalarnas museum, Falun, 2016

Inledning

Med anledning av schaktningsarbete för bergvärme på fastigheten Stråtenbo 12:1 inom fornlämning Aspeboda 25:1, har Dalarnas museum utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. Schaktningsövervakningen utfördes enligt Länsstyrelsen Dalarnas beslut dnr 431-13449-2016. Arbetet utfördes av en arkeolog under en dag i december månad 2016.

Kunskapsläge

Intill undersökningsområdet finns synliga slaggvarpshögar åt nordväst och nordöst mellan ca 1,5 och 4,5 meter höga. I nordväst, ca 50 meter från gårdens bostadshus är varpet högst men urgrävt och används som upplagsplats och infartsväg till gården. Åt nordöst är varpet delvis bevuxet med större och mindre träd.

Enligt FMIS är detta platsen för en av tre hyttor som ska ha funnits i området, kallade Övre-, Nedre- och Mellanhyttan, det framgår inte vilken av dessa det rör sig om. Hyttorna finns belagda i början av 1700-talet (Ingelsson 1913 [1716]), men även i en uppteckning över gångbara hyttor från 1640 (Lindroth 1955:142) fanns två stycken hyttor i Stråtenbo. De var gångbara året runt med varsin ugn och sju rosthus (se också Carlsson & Sandberg 1999:8).

Vid en arkeologisk förundersökning 2001-2002 framkom några hundra meter åt sydöst från det aktuella området en möjlig rostanläggning för kopparmalm som ^{14}C-daterades till mellan 1400-tal och tidigt 1600-tal (Sandberg & Samuelsson 2003). Vid en senare schaktningsövervakning 2002 (Lögdqvist 2003) omkring 60 meter åt nordöst hittades sju stycken förmodade rostanläggningar varav en ^{14}C-daterades till 1300-tal. Därtill framkom även ett tjockt kollager som daterades till 1200-tal.

Syfte / Målsättning

Syftet med schaktningsövervakningen var att dokumentera kulturlager och lämningar som berördes av markarbetet.

Metod

Schaktningsarbetet företogs med minigrävare och följdes av en arkeolog. Schaktets väggar och botten handrensades och de stratigrafiska förhållandena dokumenterades i skrift samt fotograferades. Inmätningen av schaktet gjordes manuellt efter befintliga byggnader med hjälp av underlagskarta.

Resultat

Schaktet var ca 0,45-0,5 meter djupt, mellan 0,25-0,4 meter brett och omkring 30 meter långt, förlagt rakt ut åt nordväst från bostadshuset.

Det låg i en lätt sluttning åt sydöst mot huset till och den nordvästra änden låg i krönet av denna. (Bilaga 3)

Överst i hela schaktet fanns ca 0,1-0,13 meter grässvål med lerig matjord och rötter. Därunder fanns invid huset omrört material av lera, matjord, kol, slagg och tegel ned till ett djup av 0,45 meter och fortsatte även nedåt. Efter ca 1,6 meter nordväst om den sydöstra schaktänden fanns överst, under grästorven, ett 0,08-0,1 meter tjockt lager med beige lera. Under detta fanns ett mörkbrunt sandigt slagglager 0,1-0,25 meter tjockt med en del träkol och nedbrutet organiskt material. Därunder kom ett 0,03-0,08 meter tjockt gråsvart sotigt siltlager med en del träkol samt lite slagg och bränd lera. Underst fanns en ljus gråbeige silt, eventuellt naturlig (bilaga 4). Efter ca 4 meter åt nordväst från huset blev slagglagret mäktigare, det mättes till en tjocklek av ca 0,35 meter men längre åt nordväst fortsatte lagret längre nedåt och grävdes aldrig till botten (bilaga 5).

Slutsatser och utvärdering

Vid schaktningen framkom ett utbrett slagglager som tolkas tillhöra botten på ett avbanat slaggvarp. Under detta fanns ett kol och sotrikt lager av mörkgrå silt som även det innehöll en del slagg. Eventuellt var detta ett äldre brukningslager eller ett infiltrationslager från slaggvarpet ned i den naturligt förekommande silten.

Inga konstruktioner eller andra kulturlager framkom vid arbetet varför inga ytterligare arkeologiska insatser bedöms nödvändiga i det aktuella ärendet. Framtida markarbeten bör även de överses av en arkeolog eftersom sannolikheten är stor att flera lämningar finns utanför den aktuella schaktbegränsningen.

Sammanfattning

I samband med markarbeten på fastigheten Stråtenbo 12:1 inom fornlämningen Aspeboda 25:1 har Dalarnas museum utfört en arkeologisk schaktningsövervakning. Fornlämningen är registrerat som en hyttlämning med flera synliga slaggvarpshögar. Tidigare har en trolig rostanläggning framkommit i området, daterad till senmedeltid-tidigmodern tid.

Vid schaktningen framkom botten på ett slaggvarp och även ett eventuellt underliggande brukningslager. Dalarnas museum anser inte att ytterligare arkeologiska insatser bedöms nödvändiga, men att även framtida markarbeten bör överses arkeologiskt.

Referenser

Carlsson, Eva & Sandberg, Fredrik. 1999. *Arkeologisk utredning i Smedsbo-Stråtenbo. Planerad gång- och cykelväg längs väg 293, Aspeboda socken, Falu kommun, Dalarna.* Dalarnas museum, arkeologisk rapport 1999:7.

Ingelsson, Jacob 1913 [1716]. *Jacob Ingelssons berättelse om Stora Kopparberget år 1716*. Falun.

Lindroth, Sten. 1955. *Gruvbrytning och kopparhantering vid Stora Kopparberget intill 1800-talets början. 2, Kopparhanteringen*. Uppsala

Lögdqvist, Anna. 2003. *Arkeologisk schaktövervakning, Stråtenbo, Hyttområde raä 25 i Aspeboda socken, Falu kommun, Dalarna*. Dalarnas museum, arkeologisk rapport 2003:11.

Sandberg, Fredrik & Samuelsson, Christoffer. 2003. *Arkeologisk förundersökning Smedsbo-Stråtenbo. Planerad gång- och cykelväg längs väg 293, Aspeboda socken, Falu kommun, Dalarna.* Dalarnas museum, arkeologisk rapport 2003:7.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-13449-2016
Socken:	Aspeboda
Fornlämning, RAÄ-nr:	25:1
Fastighet:	Stråtenbo 12:1
Koordinater, mitten:	N 6715897
(SWEREF99 TM)	E 525415
Höjd (RH 2000):	145 m.ö.h
Inmätning:	Manuell
Utförandetid:	2016-12-22
Schaktlängd:	30 m
DM projektnummer:	1632
DM diarienummer:	198/16
DM foto accessionsnr:	2016 45
Arkeologisk personal:	David Fahlberg
Projektansvarig:	Eva Carlsson

Dokumentationsmaterialet i form av 12 st fotografier förvaras på Dalarnas museum. Inga fynd tillvaratogs.

Bilagor

1-2 Kartor/planer

3-5 Foton

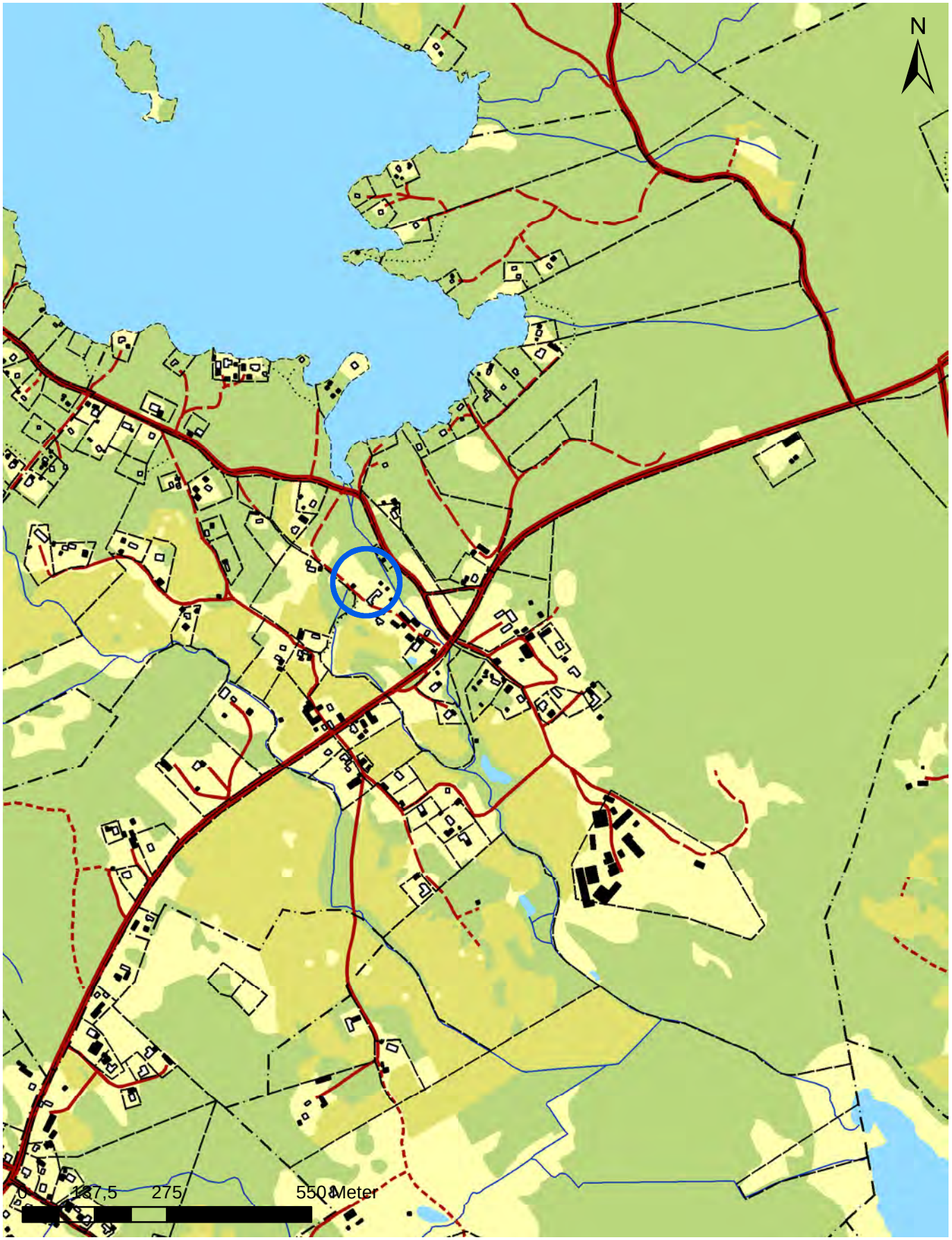

Bilaga 1. Utdrag ur fastighetskartan med undersökningsområdet inringat i blått. Skala 1:10 000.

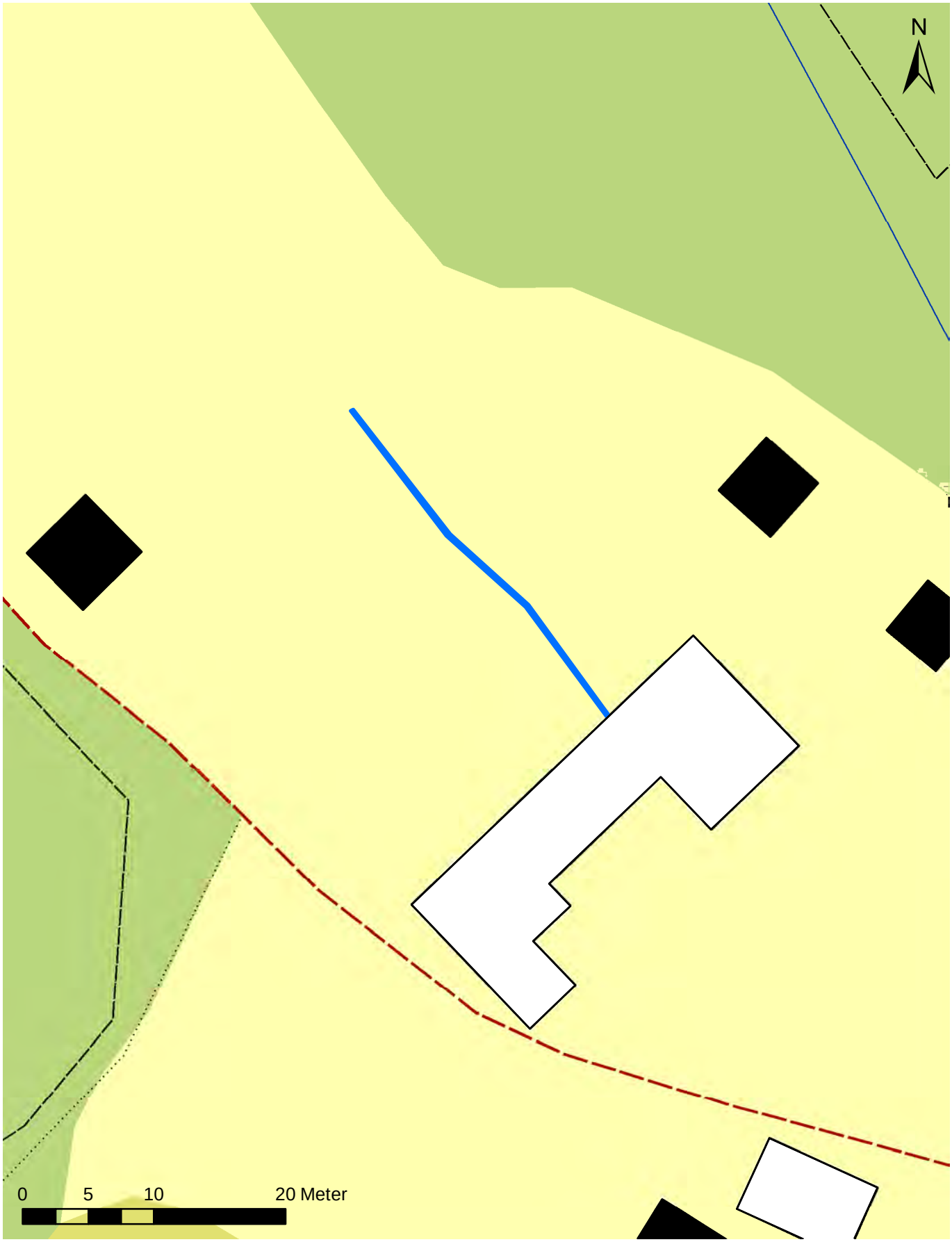

Bilaga 2. Utdrag ur fastighetskartan med schaktet från bostadshuset utritat i blått. Skala: 1:400.

Bilaga 3. Översiktsbild över schaktet från nordväst. Foto: David Fahlberg.

Bilaga 4. Stratigrafin i den sydöstra delen av schaktet, från sydväst. Foto: David Fahlberg.

Bilaga 5. Stratigrafin i den nordvästra delen av schaktet, från nordöst. Foto: David Fahlberg.